

N:o 192.

Ank. till Riksd. kansli den 13 maj 1909, kl. 11 f. m.

Utlåtande, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående sätet för bestridande och redovisande af fångvårdens utgifter för landtbruksrörelsen vid Svartsjö kungsladugård.

(1 U. A.)

I en till Riksdagen den 23 april innevarande år aflåten, till statsutskottet för förberedande behandling öfverlämnad proposition (n:o 224) har Kungl. Maj:t under åberopande af propositionen bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver justitiedepartementens ärenden för samma dag föreslagit Riksdagen medgifva, att de belopp, som i anledning af fångvårdens öfvertagande af Svartsjö kungsladugård erfordras för bestridande af utgifterna för den utvidgade landtbruksrörelsen därstädes, må efter Kungl. Maj:ts pröfning af fångvårdsstyrelsen tillsvidare förskottas af tillgängliga medel att, tills dessa förskott blifvit genom jordbrukets afkastning ersatta, i fångvårdsstyrelsens hufvudbok redovisas å konto: »Förskott för fångvårdens öfvertagande af Svartsjö kungsladugård».

Åberopade statsrådsprotokollet innehåller härom följande yttrande af departementschefen:

Bih. till Riksd. Prot. 1909. 4 Saml. 1 Afd. 126 Häft. (N:o 192).

»Sedan jämlikt nådigt bref den 1 maj 1896 det till tvångsarbetsanstalten å Svartsjö upplåtna område utvidgats genom tillägg af vissa därintill gränsande ägor från Svartsjö kungsladugård, utgörande tillhoppa något öfver 40 hektar, har, enligt hvad fångvårdsstyrelsen meddelat, å det sålunda tillagda området, med användande af därtill passande fångar, alltjämt med god framgång bedrivits ett intensivt jordbruk.

I sin till 1908 års Riksdag afgifna berättelse angående verkställd granskning af statsverkets styrelse och förvaltning under år 1906 framhöllo Riksdagens revisorer, att det för beredande af möjlighet att i vidsträcktare mån använda de å tvångsarbetsanstalten i fråga intagna fångar i jordbruksarbete syntes önskligt, att Svartsjö kungsladugård blefve vare sig till större del än dittills eller i sin helhet upplåten för anstalten. Revisorerna, som ur fångvårdens synpunkt funno lämpligast, om egendomen blefve i sin helhet för ifrågavarande ändamål till anstalten upplåten, ansågo en sådan anordning äfvenledes böra kunna medföra ekonomisk fördel för statsverket, då riklig tillgång på arbetskraft och god produktafsättning skulle möjliggöra ett intensivt och lönande landtbruk.

Uti underdånigt utlåtande den 17 januari 1908 anslöt sig fångvårdsstyrelsen till den af revisorerna sålunda uttalade uppfattning samt öfverlämnade tillika ett af kungsladugårdens dåvarande arrendator Emil Hugo Lallerstedt afgifvet skriftligt erbjudande att, oaktadt den löpande arrendeperioden skulle utgå först den 14 mars 1917, redan den 14 mars 1909 frånträda arrendet. Härför uppställde emellertid Lallerstedt, bland andra, följande villkor, att styrelsen öfvertog all honom å egendomen åliggande såväl husröta som byggnadsskyldighet; att de vid egendomen befintliga öfverloppshusen, hvilka af Lallerstedt inköpts för 10,000 kronor, af styrelsen öfvertoges i det skick, de befunnos, till samma pris, hvilket skulle erläggas kontant den 14 mars 1909; att Lallerstedt förbunde sig att vid afträdet lämna egendomen med verkställdt höstutsäde och alla vårland höstplöjda mot det att styrelsen ersatte honom alla kostnader härför; samt att allt å egendomen vid afträdet den 14 mars 1909 befintligt foder, såväl hö som halm, skulle af styrelsen lösas efter i orten gängse pris, som, för så vidt öfverenskommelse ej kunde träffas, skulle bestämmas genom kompromissdom.

Styrelsen, som fann berörda erbjudande antagligt, åberopade såsom särskildt skäl för anstaltens öfvertagande af kungsladugården i dess helhet den 14 mars 1909, att fångvården härigenom skulle blifva i tillfälle att, i stället för de nuvarande, i nära nog oanvändbart och fallfärdigt skick befintliga bostads- och ekonomibyggnaderna vid egendomen, uppföra

nya sådana, där det bäst passade. I sistnämnda hänscende framhöll styrelsen, att det för det omfattande jordbrukets skötande medelst fångar naturligen vore af allra största vikt, att de hufvudsakligaste ekonomibyggnaderna såsom ladugårdar och stall funnos förlagda i nära grannskap till anstalten, där fångarna vore inlogerade, och inom dess bevakningsområde. Om Lallerstedt, såsom han uppgifvit sig hafva för afsikt, redan under år 1908 påbörjade det nödiga ombyggnadsarbetet vid egendomen, skulle därigenom antingen den hufvudsakliga jordbruksförvaltningen fastläsas vid dess nuvarande plats på omkring en och en half kilometers afstånd från anstalten eller ock de kostnader, som å husen nedlades, blifva till väsentlig del bortkastade. Nämnda olägenhet undvekes däremot, om fångvården före ombyggnadernas verkställande komme i besittning af egendomen.

I sammanhang härmed anförde styrelsen vidare, att i händelse revisorernas framställning skulle gifva anledning till kungsladugårdens upplåtande till fångvården den 14 mars 1909, därigenom icke torde nödvändiggöras, att hela jordarealen — något öfver 663 hektar, däraf åker, tomter och dylikt under hufvudgården ungefär 242 hektar — då genast lades under anstaltens eget bruk, utan att hvad densamma icke då lämpligen själf kunde sköta, torde kunna af fångvården utarrenderas på sådana villkor, att anstalten ägde successivt återtaga den mark, som funnes önskelig. Genom ett sådant förfarande skulle vinnas, att de erforderliga nybyggnaderna icke behöfde på en gång och i så fall kanske hufvudsakligen genom legda arbetare uppföras, utan kunde med vida mindre kostnad verkställas genom fångar, efter hand som dessa hunne till sådant arbete uppläras eller byggnadskunnige funnes tillgängliga. Äfven kunde inköpen af inventarier på detta sätt inskränkas, i det att den ökade ladugårdsbesättning, som måste följa af den större jordarealen, småningom kunde på gården uppfödas, liksom äfven större delen af de nödiga redskapen skulle kunna af fångar tillverkas. Då härtill komme, att maskinkraft borde vinna allenast ringa användning, i det fångarna borde vänjas vid ett jordbruksarbete under enkla former samt uppfostras till själfarbete, torde, enligt styrelsens åsikt, kostnaderna för det vidgade gårdsbrukets uppsättande kunna inskränkas inom måttliga gränser.

Med förnyadt underdånigt utlåtande den 4 februari 1908 öfverlämnade fångvårdsstyrelsen, till upplysning om de utgifter de af Lallerstedt uppställda villkoren skulle för fångvården medföra förutom byggnadsskyldigheten, en från Lallerstedt i nämnda afseende införskaffad uppgift, utvi-

sande att höstplöjning af cirka 180 tunnland och höstutsäde å cirka 90 tunnland af honom värderats till omkring 4,140 kronor samt att det vid arrendets öfverlåtande befintliga foderförråd, beräknadt till cirka 200,000 kilogram halm och 50,000 kilogram hö, af honom uppskattats till ett värde af omkring 7,500 kronor.

Under erinran om sitt förslag, att fångvården vid egendomens öfvertagande skulle äga utarrendera de delar däraf, som ej lämpligen kunde genast läggas under anstaltens eget bruk, framhöll styrelsen vidare, att om så skedde, jämväl den fördelen skulle vinnas, att de i Lallerstedts anbud fordrade ersättningar för plöjning, utsäde, hö och halm kunde påföras blifvande arrendatorer och sålunda ej behöfde af fångvården utgifvas annat än i den mån jorden inlades under anstaltens skötsel. I följd häraf ansåg styrelsen, att för år 1909 i anledning af kungsladugårdens öfverlåtande till fångvården icke torde krävas något ytterligare anslag utöfver de 10,000 kronor, som arrendatorn betingat sig för öfverloppshuset, och att äfven för framtiden anslagsbehofven skulle kunna inskränkas inom måttliga gränser.

I enlighet med fångvårdsstyrelsens hemställan afläts sedermera nådig proposition i ämnet till 1908 års Riksdag. Jag erinrar, att Eders Kungl. Maj:t härvid föreslog Riksdagen *dels* att medgifva, att den under domänstyrelsens förvaltning bibehållna delen af Svartsjö kungsladugård jämte lägenheterna Hästbryggan och Färjestaden finge den 14 mars 1909 öfverlåtas till fångvården för att efter hand, i den mån erforderliga anordningar vid tvångsarbetsanstalten hunne träffas, läggas under anstaltens eget bruk i syfte att möjliggöra att i större utsträckning än hittills sysselsätta där intagna fångar med jordbruksarbete, med befogenhet för styrelsen att, tills detta hunnit fullständigt genomföras, för fångvårdens räkning utarrendera öfriga delar af egendomen, *dels ock* att å extra stat för år 1909 anvisa ett belopp af 10,000 kronor att användas till inlösen af dåvarande arrendatorn af egendomen tillhöriga byggnader därstädes. Denna proposition blef af Riksdagen bifallen, i sammanhang hvarmed Riksdagen särskildt uttalade, att Riksdagen icke funnit anledning till erinran beträffande de föreslagna villkor, på hvilka arrendatorn skulle afträda egendomen.

Uti underdånig skrifvelse den 3 augusti 1908 meddelade härefter fångvårdsstyrelsen, att direktören vid anstalten hos styrelsen hemställt, att då, med anledning af fångvårdens förestående öfvertagande af kungsladugården i dess helhet, en mängd uppgifter föreläge, vid vilkas utredning erfordrades biträde af personer med fackkunskap och praktisk erfarenhet i

såväl ett större jordbruks förvaltning som i jordbruksbyggnaders lämpliga placering och uppförande, undersökning rörande dessa frågor måtte snarast möjligt få vidtagas och sakkunniga personer härvid få tillkallas att biträda vid uppgörande af planer och förslag i ifrågavarande hänseenden. För egen del förklarade sig styrelsen anse direktörens ifrågavarande framställning böra bifallas, under uttalande dock att förberedelserna för fångvårdens öfvertagande af egendomen sannolikt skulle kräfvat utgifter äfven i ett eller annat hänseende, som icke af direktören uttryckligen berörts.

I enlighet med styrelsens därom gjorda framställning och efter inhämtande af statskontorets yttrande anvisade sedermera Kungl. Maj:t enligt nådigt bref den 4 september 1908 till styrelsens förfogande för angifna syftet ett belopp af 1,000 kronor att utgå af förslagsanslaget till fångars vård och underhåll.

Såsom sakkunniga att biträda vid ofvanberörda utredning tillkallades statens landbruksingenjör Daniel Wedblad, förvaltaren J. T. Ericson å Råbäck samt byggnadskonsulenten Sven Torgersruud, och afgåfvos dessa den 5 november 1908 yttrande och förslag i ämnet. Nämnda förslag innefattade, bland annat, att anstalten genast från början skulle öfvertaga så stor del af gården, som den komme att för framtiden använda eller enligt de sakkunnigas beräkningar nära 589 hektar, att byggnaderna skulle därefter inrättas samt att den öfriga delen af gården skulle bortlämnas på tjuguariga arrenden till ett antal af 16 å 18 och utan afsikt att framdeles återtagas under gemensamt bruk med den jord, som af anstalten för dess ändamål behölles. De byggnader vid hufvudgården, som enligt de sakkunnigas åsikt genast måste uppföras, vore ladugård för 100 kor, stall för 16 hästar och oxhus för 16 oxar jämte vagns- och redskapshus samt loge. Nästan alla arrendegårdarna ansågo de sakkunniga böra helt och hållet nybyggas, hvilket arbete dock kunde fördelas på en längre tidsperiod, exempelvis 10 år. Vid egendomen borde anställas en befallningsman, en ladugårdsförman, en smed samt därutöver sex fasta jordbruksarbetare, för hvilka samtliga bostäder skulle nybyggas, däraf en genast. Lägenheterna Hästbryggan och Färjestaden, belägna vid Mälaren utan sammanhang med gården i öfrigt, ansågo de sakkunniga böra styckas och fränsäljas, likaså vissa till villatomter lämpliga platser på längre afstånd från hufvudgården. Det belopp, som enligt de sakkunnigas beräkningar erfordrades i anledning af fångvårdens öfvertagande af egendomen den 14 mars 1909, utgjorde:

till kreatur och inventarier	50,000: —
» vårutsäde och gödselmedel	3,000: —
» byggnader vid hufvudgården	59,000: —
» » » arrendegårdarne	20,000: —
	Summa kronor 132,000: —

hvertill skulle komma, utöfver för inlösen af öfverloppsbyggnaderna af Riksdagen redan anvisade 10,000 kronor, ersättning för höstplöjning 4,000 och lösen af foder 7,000 kronor.

Fångvårdsstyrelsen, som icke ansett sig kunna biträda de sakkunnigas förslag i fråga om fångvårdens öfvertagande af kungsladugården, har i underdånig skrifvelse den 22 januari 1909 inkommit med eget förslag i ämnet.

Styrelsen har härvid till en början meddelat, att för att under första tiden i möjligaste mån inskränka omfattningen af det jordbruk, fångvården går att öfvertaga, styrelsen, sedan Lallerstedt, hvilken dock kunnat antagas villig att, oaktadt husens förfallna skick, för en tid behålla någon del af arrendet, afböjt härom framställt förslag, gifvit direktören i uppdrag att, med bibehållande tills vidare af nuvarande arrendeinnehafvare å torp och lägenheter m. m., till dem, i den mån deras resurser och de befintliga uthusen det medgifva, ytterligare upplåta därför lämplig mark. Häri ingår, bland annat, fortsatt och eventuellt ökad utarrendering till en hemmansägare i närheten af en del jord, som genom sin aflägsenhet från anstalten icke lämpar sig att af denna nu brukas. Därjämte har styrelsen antagit ett af Lallerstedt gjordt anbud att för innevarande år öfvertaga den för anstalten obehöfliga höskörden å en annan aflägsen liggande del af egendomen.

Den kontanta inkomst, som härigenom bör tillfalla fångvården, torde enligt styrelsens beräkning komma att för det närmaste året uppgå till 4,000 kronor eller således till föga mindre än den hittills utgående arrendefgiften för kungsladugården, 4,460 kronor.

Efter berörda utarrendering skulle anstaltens eget jordbruk för den närmaste tiden komma att begränsas till omkring 240 hektar åkerjord eller därunder, däri ingående de omkring 14 hektar åker, den redan nu innehar.

Beträffande den åkerjord, som anstalten sålunda skulle i eget bruk nu öfvertaga, har styrelsen meddelat, att proportionsvis stor del däraf är lagd i gräsvall. Så är särskildt fallet med de ägor, som äro från anstalten mera aflägsna. Detta förhållande, framhåller styrelsen, måste för fångvården få anses såsom synnerligen lyckligt, särdeles som en stor del

af den sålunda igenlagda jorden ligger i första årets vall. Fångvården kan genom att fortfarande tills vidare hålla dessa delar i vall och endast efterhand intaga dem i cirkulationen lättare afpassa öfvergången till en intensivare brukning af egendomen efter de förefintliga resurserna. Behöfver anstalten ej allt foder, som vallarna afkasta, kan det säljas antingen bärgadt eller ock på strå, hvilket senare förfaringssätt kan anses ställa sig nära jämförligt med utarrendering.

Kungsladugårdens skötsel, framhåller styrelsen vidare, betingar ladugårdsuppsättningens uppbringande till åtminstone 100 mjölkkor. Af detta antal torde under år 1909 böra uppköpas så många, som för producerande af den i fångarnas utspisning ingående mjölken kunna anses minst behöfvas, eller omkring 30 kor, samt sedermera, så fort ske kan, anskaffas ytterligare behöfliga omkring 30 kor för tillhandahållande af mjölk åt befattningshafvande vid anstalten. För det utvidgade jordbruket måste redan för den närmaste tiden inköpas ytterligare 5 par hästar och 6 par oxar utöfver antalet af anstaltens nuvarande dragare äfvensom anskaffas andra inventarier för en kostnad, som, oaktadt en stor del däraf tillverkas vid anstalten, för innevarande år, enligt styrelsens åsikt, icke kan beräknas lägre än till 10,000 kronor.

Beträffande de hus, som vid anstalten i första hand erfordras för ersättande af de gamla husen vid kungsladugården, har styrelsen framhållit, att, då man i följd af fara för smitta icke kan våga insätta de nyköpta korna i den förfallna ladugården vid egendomen, det är nödvändigt att redan i år vid anstalten uppföra den del af husen, som afses för att däri inrymma mjölkorna. Styrelsens biträdande arkitekt anser, att denna byggnad bör af praktiska och ekonomiska skäl på en gång göras fullt färdig för det beräknade antalet af 100 kor. Till dess detta antal uppnås, kunna i ladugården jämväl hysas anstaltens oxar samt det öfriga utrymmet där användas till upplag af foder, hvarigenom för första tiden undvikes utgift för oxhus och foderlada. Förutom nämnda byggnad måste under år 1909 uppföras ett redskapsskjul, hvilket dock, enligt hvad styrelsen framhåller, endast kan kräfva obetydligare kostnad. Arkitekten har beräknat att, om förberörda arrendeinkomst från egendomen får disponeras för ett redskapsskjul å stolpar och för ladugården med vattenledning och brunn samt aflopp, det belopp, som för dennas färdigbyggande erfordras af andra medel, kan inskränkas till 20,000 kronor.

De nu närmast erforderliga utgifterna för kungsladugårdens öfvertagande har styrelsen alltså ansett kunna sålunda beräknas:

30 kor	à kr. 250: —	7,500: —	
5 par hästar	à kr. 1,400: —	7,000: —	
6 par oxar	à kr. 700: —	4,200: —	18,700: —
Öfriga jordbruksinventarier		10,000: —	
Koladugård och redskapsskjul efter afdrag af därför jämväl disponerade arrende- medel		20,000: —	30,000: —
			<u>Summa kronor 48,700: —</u>

Härtill skulle ytterligare komma den ersättning, som Lallerstedt betingat sig för höstplöjning och höstutsäde samt för det vid arrendets frånträdande befintliga foderförråd, beräknadt till ett sammanlagdt värde af 11,640 kronor.

Berörda utgifter, hvilka, då andra medel därtill ej anvisats, måste bestridas af förslagsanslaget till fångars vård och underhåll, har styrelsen ansett böra redovisas såsom förskott från detta för att efter hand ersättas. Då härvid, likasom vid vanligt jordbruk, värdet af kreaturen torde böra upptagas som tillgång för att efter hand afskrifvas samt likaledes värdet af kvarliggande foder och gröda torde böra balanseras som tillgång, så skulle säkerligen, enligt styrelsens åsikt, med beräkning härjämte af någon inkomst af jordbruket, den skuld, hvori detta vid innevarande års slut komme att häfta till förslagsanslaget, icke komma att uppgå ens till ofvan beräknade utgiftsbelopp af 30,000 kronor för inventarier och hus. Möjligt är, framhåller styrelsen, att denna skuld under första tiden därefter kan komma att något ökas i och för ytterligare behöfliga åtgärder i följd af kungsladugårdens öfvertagande, men med hänsyn till det ifrågavarande jordbrukets billiga arbetskrafter och lätthet till produktsafsättning skall helt säkert inom jämförelsevis kort framtid hela skulden vara afbetald. Under tiden skola de gjorda utgifterna icke hafva annan verkan på räkenskapen än till förhöjning af det förlag af statsmedel, som styrelsen jämlikt nådiga brefvet den 9 februari 1858 enligt då af rikets ständer lämnadt medgifvande innehar. Enligt styrelsens underdåniga skrifvelse den 11 september 1908 uppgick det förlag, som vid 1907 års slut sålunda inestod för fångvårdens egna behof allenast till 171,900 kronor 18 öre. Skillnaden häremellan och det belopp, hvartill förlaget enligt nämnda nådiga bref får stiga eller till 375,000 kronor, är långt mer än tillräcklig för att täcka den nu ifrågakomna snart öfvergående förlagsskulden.

På grund af hvad sålunda anförts har styrelsen, med framhållande

att arbetena för grunden till ladugårdsbyggnaden måste, för att den skall hinna blifva färdig till hösten, med det snaraste påbörjas och att dragare måste till egendomens öfvertagande och före vårbrukets början finnas anskaffade, samt med tillkännagifvande att styrelsen, då för utsökande af goda hästar tid erfordras, funnit sig föranlåten härom redan gifva anstaltens direktör uppdrag, hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes medgifva, *dels* att, utöfver den ersättning för höstplöjning samt höstutsäde och foder, som tillkommer Lallerstedt vid hans frånträdan den 14 mars 1909 af arrendet, må för fångvårdens öfvertagande af egendomen af förslagsanslaget till fångars vård och underhåll under innevarande år förskjutas för inköp af kor och dragare omkring 18,700 kronor, för anskaffande af andra jordbruksinventarier omkring 10,000 kronor samt för uppförande vid anstalten af koladugård och redskapsskjul, utöfver disponerandet härtill af den under året inflytande arrendeinkomst, omkring 20,000 kronor, och *dels* att de för anstaltens utvidgade jordbruk förskjutna utgifterna samt jordbrukets tillgångar i kreatur samt foder och annan gröda få redovisas på sätt ofvan angifvits.

Efter anmodan har t. f. domänintendenten Oscar Tamm den 9 mars 1909 afgifvit yttrande rörande de sakkunnigas ofvan omförmälta förslag och fångvårdsstyrelsens med anledning därpå gjorda framställning.

I nämnda yttrande har Tamm till en början framhållit, att då af handlingarna framgår, att det för närvarande erfordras minst 60 kor för att förse anstalten och dess förvaltning med deras behof af mjölk och det väl får antagas, att anstalten kan komma att utvidgas, intet torde vara att erinra mot storleken af den föreslagna ladugårdsbyggnaden, men att kostnaden för dess uppbyggande obestriddligen måste blifva ej obetydligt större, om arbetet utföres på olika tider, än om hela byggnaden uppföres på en gång. I förra fallet måste nämligen vissa provisoriska anordningar vidtagas, såsom anbringandet af skiljeväggar, enär den del af byggnaden, som i sådant fall skulle tillsvidare användas till foderrum, måste vara skild från fåhusafdelningen och afdelningen för dragare äfvenledes bör vara isolerad, emedan korna eljest skulle blifva alltför mycket störda på de tider, när de böra hafva stillhet och ro.

Vidare har Tamm gjort vissa erinringar mot de sakkunnigas förslag, i hvad angår användandet af spåntak å de föreslagna nya husen samt papptak å ladugården.

Slutligen har Tamm på anförda skäl uttalat sig emot de sakkunnigas förslag, att den del af egendomen, som ej komme att disponeras för anstaltens

räkning, skulle hufvudsakligen uppdelas till arrendegårdar, hvilka skulle inom viss tid förses med nya byggnader. Enligt Tamms åsikt är det enda riktiga ur ekonomisk synpunkt, att all jord, som icke anses böra nu eller framdeles tagas i anspråk för anstaltens räkning, uppdelas i tomter och mindre lägenheter för att fränsäljas i det skick de befinnas.

I anledning af hvad Tamm sålunda anfört, har fängvårdsstyrelsen den 26 mars 1909 afgifvit förnyadt underdånigt utlåtande i ärendet.

I nämnda utlåtande har styrelsen till en början framhållit, att enligt den mening, styrelsen i sitt den 17 januari 1908 afgifna yttrande uttalat, styrelsen i fråga om de åtgärder, som på grund af Riksdagens bifall till propositionen om kungsladugårdens öfverlåtande till fängvården påkallas, i sin underdåniga skrifvelse den 22 januari 1909 till uppförande vid anstalten innevarande år föreslagit allenast de hus, som i första hand oundgängligen erfordras till ersättande af de gamla byggnaderna vid kungsladugården. Härvid har styrelsen afsett, såväl att under den första tiden, innan inkomst af det utvidgade jordbruket vinnes, inskränka däraf föranledda utgifter till de minsta möjliga, som äfven att genom användande vid de första nybyggnaderna, så långt ske kan, af därtill lämpliga vaktbetjante och fångar bereda dessa sådan öfning, att de i vidsträcktare mån kunde anlitas för de fortsatta byggnadsarbetena. Med ett dylikt tillvägagående vunnes utsikt att nedbringa arbetskostnaden, på samma gång som fängvården, genom att i arbetet använda och öfva fångar, hvilka därför äga förutsättning, finge ökad tillfälle att tillvarataga sin uppfostrande uppgift. Att, såsom Tamm synes vilja förorda, nu låta — med frånträdande af styrelsens berörda plan — på en gång utföra hela den i sammanhang med ladugården ifrågakomna byggnadskomplexen kunde visserligen vara ekonomiskt fördelaktigt för enskild ägare, som i arbetet endast hade legda krafter att tillgå, men torde, med hänsyn till hvad ofvan anförts, ej för fängvården vara att förorda.

Hvad angår Tamms betänkligheter mot inhysandet af dragare i samma byggnad som kor, framhåller styrelsen, att en dylik anordning ifrågasatts allenast beträffande oxarne vid jordbruket, hvilkas förvarande i ladugården ej kan befaras utöfva samma störande inverkan, som om det gällde att i byggnaden tillika insätta hästar. Förhållandet skulle dessutom upphöra, så fort särskildt oxstall hunnit byggas. Hästarne har styrelsen, ehuru den gamla stallbyggnaden vid kungsladugården är synnerligen förfallen, tänkt tills vidare låta inrymma i detta stall.

För öfrigt har styrelsen påpekat, att om, enligt Tamms förslag, sedan

koladugården uppförts på en gång till sin fulla storlek, denna till en början endast skulle användas för inhysande af korna, det blefve nödvändigt att genast anskaffa full kreatursbesättning, då i annat fall temperaturen i ladugården komme att den kalla årstiden hålla sig för låg.

Då Tamm uttalat sig mot användande af spån eller papp till taket å ladugården, har styrelsen upplyst, att i den enligt styrelsens underdåniga skrifvelse den 22 sistlidne januari uppgjorda kostnadsberäkningen för ladugårdsbyggnad icke ingår något dylikt taktäckningsmaterial.

Såsom i berörda underdåniga skrifvelse förmäles, hade anstalt då redan träffats i syfte att tills vidare utarrendera dels sådan mark å kungsladugården, som i följd af sin aflägsenhet från tvångsarbetsanstalten ej kunde med fångvårdens egna arbetskrafter brukas, dels ock, till nuvarande torpare å egendomen, dem redan tillagd jord med den ytterligare ökning i areal, som deras resurser och å lägenheterna befintliga ekonomibygnader funnos medgifva. Den inkomst, som enligt nu afslutade arrendeaftal för året den 14 mars 1909—14 mars 1910 i sådant hänseende betingats åt fångvården, uppgår, framhåller styrelsen, till sammanlagdt 4,285 kronor.

För att berörda aflägsnare delar af egendomen skola komma anstaltens ändamål till godo, anser styrelsen, att där småningom böra anordnas arrendegårdar af sådan storlek och så bebyggda, att till dessa gårdar må kunna för jordens brukande afskiljas sådana tvångsarbetsfångar, som med hänsyn till ådagalagdt välförhållande och för jordbruksarbete visade anlag samt den ådömda tvångsarbetstidens längd kunde villkorligt medgifvas något större frihet. Det vore för sådant fall styrelsens mening att lämna dessa fångar till biträde åt arrendatorn såsom husbonde, under dennes närmaste tillsyn, med anstaltens direktör såsom öfverordnad myndighet. För kungsladugårdens torp, hvilka för närvarande mestadels ej äro större än att de kunna brukas af torparen själf utan främmande arbetskraft och äga synligen förfallna åbyggnader, har styrelsen afsett en liknande anordning. Som ifrågavarande torp med hänsyn till jordens afskilda läge mellan backar samt hag- och skogsmark ej gärna kunna tagas under anstaltens eget bruk, har styrelsen tänkt sig att, jämte det husen upphjälptes och utvidgades samt, där så vore behöfligt, ombyggdes, jordarealen skulle ökas, så att äfven torparne kunde mottaga fångar i sitt arbete under enahanda betingelser som de större arrendatorerna. På detta sätt skulle för tvångsarbetsfångarne å Svartsjö införas en behandling, som i visst afseende motsvarade den villkorliga frigifningen för fångar dömda till straffarbete, å

hvilka tillämpningen af sagda institut de två senaste åren visat ett synnerligen godt resultat.

För sålunda ifrågasatta anordningar vid arrendegårdar och torp har styrelsen ämnat till nådig pröfning framlägga en fullständig plan, hvars realiserande emellertid ej kan förenas med det af Tamm tillstyrkta förfarandet att i tomter och mindre lägenheter uppdelas samt i befintligt skick frånsälja, såsom hans mening synes vara, all den jord, som icke anses böra nu eller framdeles tagas under direkt bruk af anstalten. Ett sådant tillvägagående synes, enligt styrelsens åsikt, äfven om här ofvan föreslagna åtgärder för utnyttjande af torp och arrendegårdar ej skulle vinna godkännande, blott med största försiktighet kunna anlitas och endast för så aflägsen del af egendomen, att något störande inflytande af obehöriga ej vore för anstalten att befara.

Enligt från fångvårdsstyrelsen införskaffad uppgift har på grund af det med kungsladugårdens förutvarande arrendator träffade aftal vid egendomens afträdande den 14 mars 1909 efter skedd värdering till honom utbetalts följande ersättningsbelopp:

för plöjning och höstutsäde	kr. 5,246: 20
» det vid afträdandet befintliga foderförrådet...	kr. 17,095: 41
	Summa kronor 22,341: 61

Till förklaring att berörda summa så väsentligen öfverstigit, hvad i nämnda hänseende beräknats, har styrelsen åberopat förra årets ovanligt rika foderskörd. Det förråd här af, som styrelsen enligt aftalet med Lallerstedt fått öfvertaga, har nämligen uppgått till icke mindre än 199,995 kilogram hö och 436,000 kilogram halm.

Slutligen har statskontoret den 29 mars 1909 afgifvit infordradt underdånigt utlåtande, i hvad angår sättet för bestridande och redovisande af utgifterna för landtbruksrörelsen vid kungsladugården. Statskontoret har härvid tillstyrkt, att det belopp, som blefve för ifrågavarande ändamål beviljadt, finge af styrelsen förskottsvis utbetalas af under händer varande medel och, intill det blifvit genom jordbrukets afkastning ersatt, redovisas i styrelsens hufvudbok å konto: »Förskott för fångvårdens öfvertagande af Svartsjö kungsladugård».

I likhet med fångvårdsstyrelsen anser jag de sakkunnigas förslag icke vara af beskaffenhet att böra läggas till grund för fångvårdens öfvertagande

af jordbruket vid Svartsjö, utan ansluter jag mig härutinnan till hvad styrelsen i detta hänseende föreslagit. Särskildt hvad angår frågan om försäljning från egendomen af de delar däraf, som icke anses böra nu eller framdeles tagas i anspråk för anstaltens räkning, finner jag denna fråga i alla händelser vara för tidigt väckt för att nu böra komma under ompröfning.

Att ersättningen till kungsladugårdens förutvarande arrendator för höstplöjning m. m. kommit att så väsentligt öfverstiga beräkningarna, kan visserligen synas betänkligt, men genom försäljning af det för det nuvarande jordbruket öfverflödiga foderförrådet torde väl en motsvarande inkomst kunna beredas.

I fråga om sättet för bestridande och redovisande af utgifterna för den utvidgade landtbruksrörelsen vid Svartsjö har jag ingenting att erinra mot hvad styrelsen med statskontorets tillstyrkande härutinnan föreslagit.

Med hänsyn såväl till det nu behöfliga anslaget storlek som de öfriga utgifter, hvilka i anledning af fångvårdens öfvertagande af Svartsjö kungsladugård kunna för framtiden beräknas, anser jag emellertid Riksdagens medgifvande böra inhämtas i fråga om det föreslagna sättet för ifrågasvarande utgifters bestridande.»

Med tillstyrkande af bifall till Kungl. Maj:t förevarande proposition hemställer utskottet,

att Riksdagen må medgifva, att de belopp, som i anledning af fångvårdens öfvertagande af Svartsjö kungsladugård erfordras för bestridande af utgifterna för den utvidgade landtbruksrörelsen därstädes, må efter Kungl. Maj:ts pröfning af fångvårdsstyrelsen tillsvidare förskottas af tillgängliga medel att, tills dessa förskott blifvit genom jordbrukets afkastning ersatta, i fångvårdsstyrelsens hufvudbok redovisas å konto: »Förskott för fångvårdens öfvertagande af Svartsjö kungsladugård».

Stockholm den 13 maj 1909.

På statsutskottets vägnar:

G. BILLING.